EUROPOS
KOMISIJA

Briuselis, 2024 11 21
COM(2024) 552 final

KOMISIJOS ATASKAITA

Pirmoji Europos Sąjungos dvimetė ataskaita pagal Jungtinių Tautų bendrąją konvenciją dėl klimato kaitos (reikalaujama pagal patobulintą skaidrumo užtikrinimo sistemą)

{SWD(2024) 273 final}

1. Įžanga ir santrauka

Antropogeninis visuotinis atšilimas toliau spartėja ir daro poveikį visiems pasaulio regionams, o Europoje atšilimo tempas dvigubai viršija pasaulio vidurkį[1]. Kad temperatūros kilimas neviršytų 1,5 °C, Paryžiaus susitarime nustatytam tikslui pasiekti reikia, kad pasaulyje išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis pasiektų piką ne vėliau kaip 2025 m., o iki 2030 m. būtų sumažintas 43 proc.[2]. Klimato kaita padarė didelio masto neigiamą poveikį. Europai kyla intensyvesnių ir dažnesnių karščio bangų, ilgai trunkančių sausrų, intensyvesnių kritulių, mažesnio vidutinio vėjo greičio ir mažiau iškrintančio sniego rizika.

Europos Sąjunga (ES) ir jos valstybės narės yra įsipareigojusios į klimato kaitos keliamas grėsmes reaguoti plataus užmojo veiksmais. Visos 27 ES valstybės narės yra įsipareigojusios iki 2050 m. pasiekti, kad ES poveikis klimatui būtų neutralus, kaip nustatyta Paryžiaus susitarime. 2016 m. spalio mėn. jos ratifikavo Paryžiaus susitarimą ir nustatė bendrą privalomą tikslą iki 2030 m. visos ekonomikos mastu išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį sumažinti bent 40 proc., palyginti su 1990 m. lygiu. Vadovaudamasi Europos Vadovų Tarybos gairėmis, 2022 m. gruodžio mėn. ES pateikė naują platesnio užmojo ES ir jos 27 valstybių narių klimato srities tikslą – iki 2030 m. grynąjį ES viduje išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti bent 55 proc., palyginti su 1990 m., o tai rodo didesnį užmojį ir įsipareigojimą įgyvendinti Paryžiaus susitarimą.

Ši ataskaita ir prie jos pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas yra pirmoji kas dvejus metus rengiama Europos Sąjungos skaidrumo ataskaita. Komisija šią ataskaitą parengė remdamasi gairėmis, kurias priėmė Jungtinių Tautų bendroji klimato kaitos konvencija (UNFCCC), Paryžiaus susitarimu ir Reglamento (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo[3] 29 straipsnio 5 dalies a punktu. ES nusprendė 2024 m. nacionalinę šiltnamio efektą sukeliančių dujų apskaitos ataskaitą pateikti kaip atskirą ataskaitą.

Iš naujausių apskaitos duomenų matyti, kad ES išmetamas ŠESD kiekis toliau mažėjo – 2022 m. grynasis išmetamas ŠESD kiekis sumažėjo 32,6 proc., palyginti su 1990 m., o tai reiškia, kad siekdama savo tikslų ES daro pažangą. Šioje ataskaitoje pateikiama išsami informacija apie 2022 m. išmestą ir absorbuotą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir parodoma ES pažanga pagal Paryžiaus susitarimą įgyvendinant nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus (NLNĮV) ir siekiant jų tikslų. 3 skyriuje pristatoma ES klimato kaitos švelninimo politika ir priemonės, įskaitant 2023 m. priimtą Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinį, kuriuo stiprinama politika ir priemonės, reikalingos tam, kad ES galėtų pasiekti atnaujintą 2030 m. tikslą, ir pateikiamos išmetamo ir absorbuojamo ŠESD kiekio projekcijos. 4 skyriuje išdėstoma ES prisitaikymo prie klimato kaitos poveikio ir atsparumo jam didinimo strategija. Ataskaitos 5 skyriuje apžvelgiama ES institucijų parama besivystančioms šalims. Galiausiai 6 skyriuje pateikiama informacija apie tai, kaip ES finansavimo srautus derina prie ŠESD kiekio mažėjimo trajektorijos ir tikslo užtikrinti klimato kaitos poveikiui atsparų vystymąsi.

1 „Copernicus“ klimato kaitos paslauga (C3S), 2024 m. European State of the Climate 2023, Summary (liet. 2023 m. Europos klimato būklės ataskaitos santrauka), p. 23: https://doi.org/10.24381/bs9v-8c66.

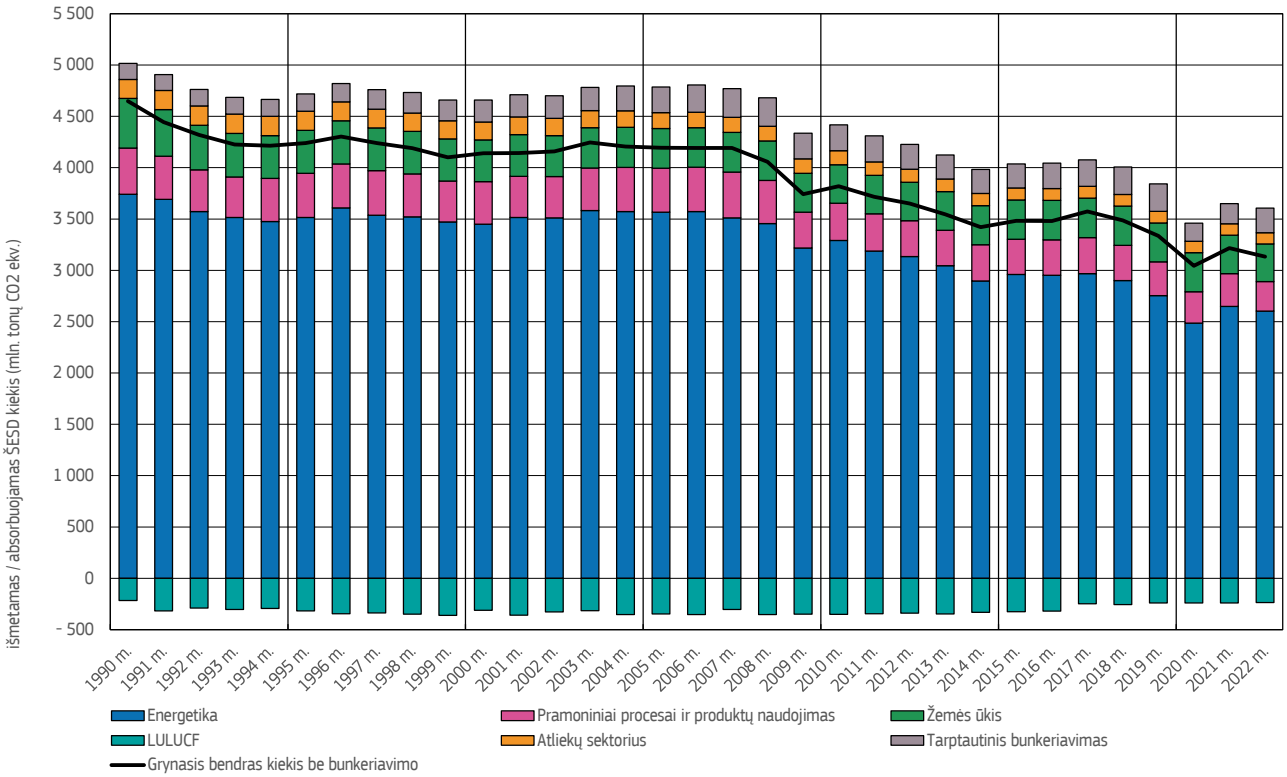
2 IPCC, 2023 m. Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2023: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]*. IPCC, Geneva, Switzerland, p. 1–34, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.001

3 Reglamentas (ES) 2018/1999 - LT - EUR-Lex (europa.eu)

1.1 Išmetamas ir absorbuojamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis

Bendras išmetamas ŠESD kiekis ES pastaraisiais dešimtmečiais sumažėjo dėl sumažėjusio anglių naudojimo, didėjančios ES ekonomikos dekarbonizacijos sparčiai didinant atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalį, pažangos energijos vartojimo efektyvumo srityje ir plataus užmojo klimato kaitos švelninimo politikos. 1990–2022 m. grynasis išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis sumažėjo 32,6 proc. Į šį grynąjį ES išmetamą ŠESD kiekį neįtrauktas tarptautinės aviacijos ir laivybos (tarptautinio bunkeriavimo) sektoriuose išmetamas ŠESD kiekis, bet įtrauktas ŠESD kiekis, išmetamas ir absorbuojamas žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (LULUCF) sektoriuje, kuris yra grynasis absorbentas, bet mažėjantis.

1 pav. ES išmetamas ir absorbuojamas ŠESD kiekis pagal sektorius (1990–2022 m.)

Šaltinis: Metinė Europos Sąjungos ŠESD apskaita (1990–2022 m.)

2022 m. 77 proc. išmetamo ŠESD kiekio (neįskaitant LULUCF) buvo išmesta energetikos sektoriuje, 11 proc. – žemės ūkyje, 9 proc. – pramoninių procesų ir produktų naudojimo srityje ir 3 proc. – atliekų sektoriuje. Pagrindinės ŠESD yra anglies dioksidas, kuris sudaro 81 proc. išmetamo ŠESD kiekio. Metanas sudaro 12 proc., azoto suboksidas – 5 proc., o fluorintos dujos – 2 proc. ŠEŠD kiekio.

1.2 Pažanga siekiant ES nacionaliniu lygmeniu nustatytų įpareigojančių veiksmų (NLNĮV) tikslo

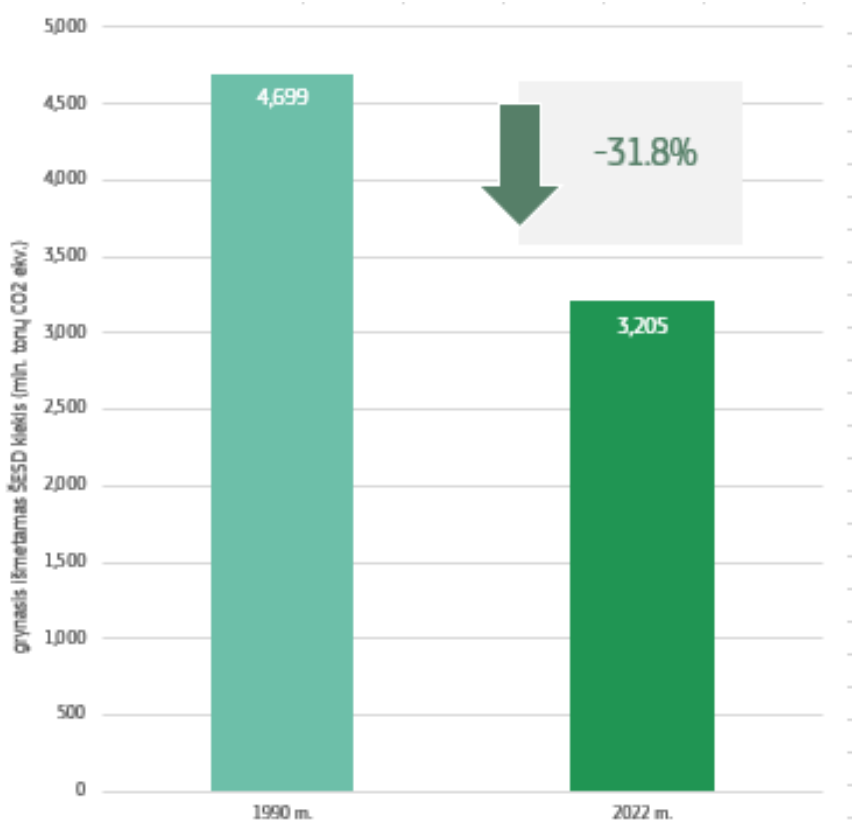
Pagal Paryžiaus susitarimą Europos Sąjunga ir jos valstybės narės įsipareigojo siekti plataus užmojo tikslo iki 2030 m. grynąjį išmetamą ŠESD kiekį sumažinti bent 55 proc., palyginti su 1990 m. Europos klimato teisės akte[46] nustatytas tikslas iki 2050 m. neutralizuoti poveikį klimatui ir tarpinis tikslas iki 2030 m. grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį

sumažinti bent 55 proc., palyginti su 1990 m. lygiu. Šie tikslai apima išmetamą ir absorbuojamą ŠESD kiekį, kuris reglamentuojamas Sąjungos teisės aktais.

ES nacionaliniu lygmeniu nustatyti įpareigojantys veiksmai aprašyti 2023 m. spalio 17 d. ES pranešime UNFCCC. ES nacionaliniu lygmeniu nustatyti įpareigojantys veiksmai yra grynojo išmetamų teršalų kiekio sumažinimo visos ekonomikos mastu tikslas, kuris apima grynąjį dėl LULUCF absorbuotą kiekį ir dėl tarptautinės aviacijos bei jūrų transporto išmetamą teršalų kiekį, kurį numatyta reglamentuoti 2030 m., kaip nustatyta ES ATLPS direktyvos I priede. Todėl į ES nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus įtraukti tarptautinės aviacijos ir tarptautinio jūrų transporto sektoriuose išmetami teršalai. Šis tikslas turi būti pasiektas ES viduje, nenaudojant tarptautinių kreditų.

Šioje pirmojoje kas dvejus metus rengiamoje skaidrumo ataskaitoje ES praneša apie pažangą, padarytą siekiant nacionaliniu lygmeniu nustatytų įpareigojančių veiksmų tikslo. Kadangi šis nacionaliniu lygmeniu nustatytų įpareigojančių veiksmų tikslas apima savitąjį tarptautinės aviacijos ir tarptautinio jūrų transporto išmetamą teršalų kiekį, jo aprėptis yra platesnė nei nacionalinės išmetamo ŠESD kiekio apskaitos, nors ir siauresnė nei Klimato teisės akte nustatyto ES 2030 m. tikslo, susijusio su aviacija ir jūrų transportu. Atsižvelgiant į nacionaliniu lygmeniu nustatytų įpareigojančių veiksmų aprėptį, 1990–2022 m. išmetamųjų teršalų kiekis sumažėjo 31,8 proc.

2 pav. 1990–2022 m. į nacionaliniu lygmeniu nustatytus įpareigojančius veiksmus įtrauktas išmetamas kiekis

Norint pasiekti tikslą iki 2030 m. išmetamą teršalų kiekį sumažinti bent 55 proc., reikia jį sumažinti dar labiau. Šiuo tikslu ES ir jos valstybės narės sukūrė išsamią naujos ir patobulintos politikos ir priemonių sistemą, žinomą Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinio pavadinimu. Šiuo priemonių rinkiniu siekiama paspartinti išmetamo teršalų kiekio mažinimą sektoriuose, kuriems taikoma ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų

prekybos sistema (ES ATLPS), ir sektoriuose, kuriems taikomas Pastangų pasidalijimo reglamentas, ir padidinti LULUCF sektoriuje absorbuojamą ŠESD kiekį.

1.3 Klimato kaitos švelninimo politika ir priemonės

Europos Sąjungos 2030 m. klimato ir energetikos politikos strategija yra politikos priemonių rinkinys, kuriuo siekiama užtikrinti, kad ES ir jos valstybės narės vykdytų savo klimato kaitos švelninimo įsipareigojimus pagal Paryžiaus susitarimą. Ši sistema reglamentuojama Europos klimato teisės aktu, į kurį įtrauktas platesnio užmojo 2030 m. klimato srities tikslas, nuostatos dėl 2040 m. klimato tikslo rengimo ir poveikio klimatui neutralumo iki 2050 m. tikslas.

ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ES ATLPS) yra 2030 m. klimato ir energetikos politikos strategijos kertinis akmuo. Joje nustatoma anglies dioksido kaina, fiksuojant didžiausio apyvartinių taršos leidimų skaičiaus ribą energetikos ir pramonės sektoriams, taip pat specifiniams skrydžiams ir reisams aviacijos ir jūrų transporto sektoriuose. Šių sektorių išmetamas ŠESD kiekis iki 2030 m. turi būti sumažintas 62 proc., palyginti su 2005 m. lygiu. Be to, nuo 2027 m., sukūrus Socialinį klimato fondą, finansuojamą lėšomis, gautomis iš apyvartinių taršos leidimų aukcionų, siekiant remti pažeidžiamiausius namų ūkius ir labai mažas įmones, ES šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema bus išplėsta, kad apimtų teršalų kiekį, išmetamą pastatuose deginant kurą, kelių transporto ir papildomuose sektoriuose (daugiausia smulkiosios pramonės, kuriai dabartinė ES ATLPS netaikoma). Didžiausia riba bus nustatyta siekiant iki 2030 m. 42 proc. sumažinti tuose sektoriuose išmetamų teršalų kiekį, palyginti su 2005 m. lygiu.

Pastangų pasidalijimo reglamente ES valstybėms narėms nustatyti individualūs privalomi išmetamųjų teršalų mažinimo tikslai sektoriuose, kuriems netaikoma ES ATLPS, ir LULUCF sektoriuje, t. y. vidaus transporto (išskyrus aviaciją), pastatų, žemės ūkio, atliekų ir smulkiosios pramonės sektoriuose. Šiuose sektoriuose išmetamas ŠESD kiekis iki 2030 m. turi būti sumažintas 40 proc., palyginti su 2005 m. lygiu, o atskiroms valstybėms narėms nustatyti tikslai sumažinti ŠESD kiekį 10–50 proc.

Šių tikslų įgyvendinimas remiamas keliomis konkretiems sektoriams skirtomis priemonėmis, įskaitant Energijos vartojimo efektyvumo direktyvą, Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvą ir kelių transporto išmetamo CO_2 kiekio standartus, taip pat ES finansavimu, įskaitant Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę, Sanglaudos fondus, bendrą žemės ūkio politiką, Modernizavimo fondą arba ES ATLPS inovacijų fondą.

LULUCF sektoriuje LULUCF reglamentu nustatytas ES masto tikslas pasiekti, kad grynasis absorbuojamo anglies dioksido kiekis iki 2030 m. būtų 310 mln. tonų CO_2 ekvivalento. Kiekviena valstybė narė turi individualų privalomą tikslą – nuo −47 iki +5 mln. tonų CO_2 ekvivalento, kuris kartu padės pasiekti bendrą ES tikslą.

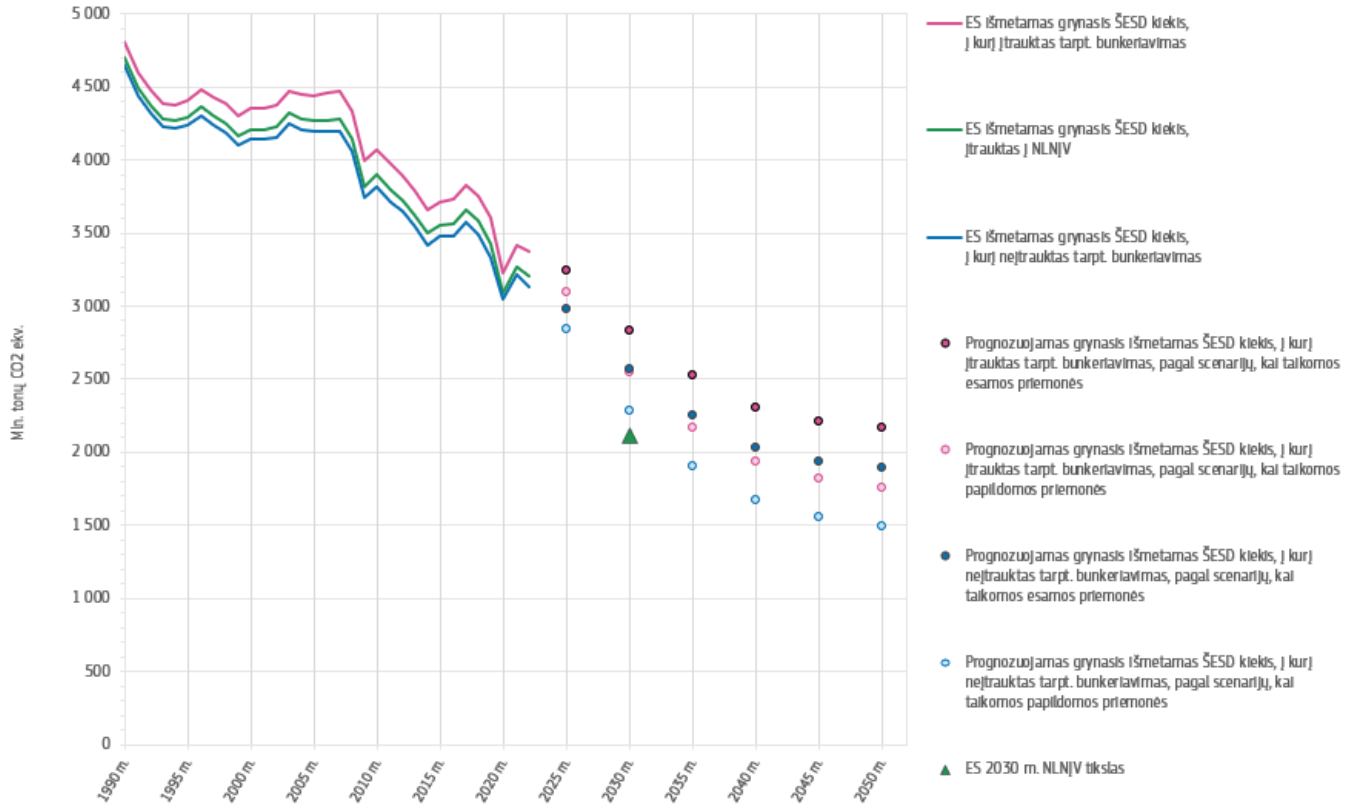
2024 m. Komisija paskelbė komunikatą ir išsamų ES 2040 m. tikslo poveikio vertinimą, kuriame rekomendavo iki 2040 m. grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti 90 proc., palyginti su 1990 m. lygiu.

1.4 Išmetamo ir absorbuojamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio projekcijos

Iš naujausių išmetamo ir absorbuojamo ŠESD kiekio projekcijų matyti, kad pagal scenarijų, kuriame numatomos papildomos priemonės ir atsižvelgiama į tarptautinės aviacijos ir laivybos išmetamą teršalų kiekį, 2030 m. grynasis išmetamas ŠESD kiekis galėtų būti 47 proc. mažesnis, palyginti su 1990 m. lygiu. Jis galėtų būti 51 proc. mažesnis, palyginti su 1990 m.

lygiu, jei nebūtų atsižvelgiama į tarptautinės aviacijos ir laivybos išmetamus teršalus. Todėl, kad būtų pasiektas ES nacionaliniu lygmeniu nustatytų įpareigojančių veiksmų tikslas (55 proc. sumažinti išmetamųjų teršalų kiekį), reikės papildomų pastangų.

3 pav. Istorinis ir prognozuojamas bendras grynasis išmetamas ŠESD kiekis ES

Šaltiniai: Metinė Europos Sąjungos ŠESD apskaita (1990–2022 m.), 2023 ir 2024 m. pagal Valdymo reglamentą pateiktos ES valstybių narių išmetamo ŠESD kiekio projekcijos

1.5 Pasirengimas klimato kaitos poveikiui ir atsparumas jam

Pagal Europos klimato teisės aktą Europos Sąjunga ir valstybės narės turi užtikrinti nuolatinę pažangą gerindamos gebėjimą prisitaikyti, didindamos atsparumą ir mažindamos pažeidžiamumą dėl klimato kaitos pagal Paryžiaus susitarimo 7 straipsnį.

Todėl 2021 m. ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijoje numatytos įvairios iniciatyvos ir veiksmai, kuriuos Europos Komisija yra įsipareigojusi įgyvendinti, ir ji visapusiškai įgyvendinama[4].

2024 m. kovo mėn. Europos aplinkos agentūra (EAA) paskelbė pirmąjį Europos klimato rizikos vertinimą (EUCRA)[5], kuriame įvertinta su klimatu susijusi rizika ir nustatyti politikos prioritetai, susiję su prisitaikymu prie klimato kaitos ir klimato kaitos veikiamais sektoriais. Ji nustatė 36 pagrindinius su klimatu susijusius rizikos Europai veiksnius, suskirstytus į penkias

[4] Ataskaita dėl ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijos įgyvendinimo, https://climate.ec.europa.eu/document/download/72286a42-61af-4e8a-a51a-29a58c90274e_en?filename=swd_2023_338_en.pdf.

[5] European Climate Risk Assessment — European Environment Agency (liet. Europos klimato rizikos vertinimas. Europos aplinkos agentūra).

grupes: ekosistemų, maisto, sveikatos, infrastruktūros, ekonomikos ir finansų. Dėl daugiau kaip pusės šių su klimatu susijusių rizikos veiksnių šiuo metu reikia imtis daugiau veiksmų, o dėl aštuonių – ypač skubių veiksmų. Tą patį mėnesį Komisija priėmė Komunikatą dėl su klimatu susijusios rizikos valdymo[6], kuriame išdėstyti atsparumo ir pasirengimo didinimo veiksmai ir paaiškinama, kam tenka atsakomybė imtis veiksmų.

Galiausiai, kaip nurodyta 2024 m. kovo mėn. Komisijos komunikate ir Pirmininkės U. von der Leyen politinėse gairėse 2024–2029 m. Europos Komisijai[7], prisitaikymo prie klimato kaitos veiksmų ir pasirengimo stiprinimas tebėra vienas iš svarbiausių ES prioritetų.

1.6 Parama besivystančioms šalims

ES, jos valstybių narių ir Europos investicijų banko (EIB) kovos su klimato kaita finansavimo įnašai per pastaruosius devynerius metus padidėjo nuo 9,5 mlrd. EUR 2013 m. iki 28,5 mlrd. EUR 2022 m. 2022 m. įnašai iš ES biudžeto ir EIB sudarė 6,5 mlrd. EUR.

56 proc. ES institucijų besivystančioms šalims suteikto kovos su klimato kaita finansavimo skirta klimato kaitos švelninimo tikslams, 16 proc. – prisitaikymo prie klimato kaitos tikslams, o 29 proc. šios paramos skirta tiek klimato kaitos švelninimui, tiek prisitaikymui prie jos.

ES remia gebėjimų stiprinimą šalyse partnerėse įvairiais reglamentais, strategijomis, politika ir programomis.

Kaimynystės, vystomojo ir tarptautinio bendradarbiavimo priemone „Globali Europa“ (KVTBP „Globali Europa“ reglamentas)[8], kurios 2021–2027 m. biudžetas yra maždaug 79 mlrd. EUR, o tikslas – 30 proc. išlaidų skirti klimato sričiai, remiamas darnus vystymasis ir kova su klimato kaita, be kita ko, Užsacharo Afrikoje, Azijoje ir Ramiojo vandenyno regione, taip pat Lotynų Amerikos ir Karibų šalyse.

Ši priemonė buvo panaudota, pavyzdžiui, 2024 m. ES teikiant gebėjimų stiprinimo paramą atskiroms šalims, susijusią su specialistų parinkimo funkcija, kad jos galėtų greitai gauti specialias konsultacijas klausimais, kylančiais jų dvimetėse skaidrumo ataskaitose, taip pat teikiant kitokią paramą gebėjimų stiprinimui, kuria siekiama padėti besivystančioms šalims rengti ŠESD apskaitos ataskaitas ir dvimetes skaidrumo ataskaitas.

Naująja Europos strategija „Global Gateway“ skatinamos investicijos į pažangias, švarias ir saugias skaitmeninio, energetikos ir transporto sektorių sąsajas ir stiprinamos sveikatos, švietimo ir mokslinių tyrimų sistemos visame pasaulyje. Ji grindžiama 2021–2027 m. ES daugiametėje finansinėje programoje numatytomis **naujomis finansinėmis priemonėmis**. „Europos darnaus vystymosi fondas +“ (EDVF), kuris yra viena iš strategijos „Global Gateway“ finansinių priemonių, atlieka svarbų vaidmenį užtikrinant darnų vystymąsi ES šalyse partnerėse už Europos ribų. Kelios EDVF garantijos padidino atsinaujinančiųjų išteklių finansavimo mastą[9].

---

[6] EUR-Lex - 52024DC0091 - LT - EUR-Lex.

[7] Politinės gairės 2024–2029 m. | Europos Komisija (europa.eu).

[8] Reglamentas (ES) 2021/947, kuriuo nustatoma Kaimynystės, vystomojo ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonė „Globali Europa“, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0947.

[9] The European fund for sustainable development 2020 operational report, The European fund for sustainable development (liet. Europos darnaus vystymosi fondo 2020 m. veiklos ataskaita, Europos darnaus vystymosi fondas), https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/6c93ad22-d299-11ed-a05c-01aa75ed71a1.

ES skatina technologijų perdavimo veiklą daugelyje vystomojo bendradarbiavimo projektų. Be to, ES, laikydamasi Paryžiaus deklaracijos dėl pagalbos veiksmingumo ir Akros veiksmų darbotvarkės, integravo gebėjimų stiprinimo veiklą į visą savo paramą vystymuisi. Be to, ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategija sudaro sąlygas ES stiprinti savo tarptautinius atsparumo klimato kaitai veiksmus.

1.7 Finansavimo srautų suderinimas su išmetamo ŠESD kiekio mažėjimo trajektorija ir klimato kaitos poveikiui atspariu vystymusi

Pastaraisiais metais ES padarė didelę pažangą visais lygmenimis gerindama finansavimo srautų suderinamumą su Paryžiaus susitarimo tikslais. Pagal Paryžiaus susitarimo 2 straipsnio 1 dalies c punktą, ES įgyvendindama įvairias vidaus ir tarptautines iniciatyvas integravo klimato kaitą į savo ekonominės, socialinės ir vystymosi praktikas.

Šie veiksmai byloja apie iniciatyva grindžiamą metodą siekti ES klimato srities tikslų ir prisidėti prie pasaulinių pastangų kovoti su klimato kaita. Prisidėdama prie šių pasaulinių pastangų, ES ėmėsi iniciatyvos sutelkti kovos su klimato kaita finansavimą ES viduje ir tarptautiniu mastu iš įvairių šaltinių, priemonių ir kanalų (įskaitant priemones, kuriomis siekiama išnaudoti didžiulį privačiojo finansavimo potencialą tikslingai naudojant viešuosius finansus) ir įvairiais veiksmais, kuriais finansiniai srautai suderinami su Paryžiaus susitarimo tikslais.

Europos Sąjunga ne tik teikia ir telkia paramą besivystančioms šalims, bet ir imasi papildomų veiksmų, kad finansavimo srautai atitiktų išmetamo ŠESD kiekio mažėjimo trajektoriją ir klimato kaitos poveikiui atsparų vystymąsi, kaip nustatyta Paryžiaus susitarimo 2 straipsnio 1 dalies c punkte. Šie veiksmai, be kita ko, apima klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos aspekto integravimą į visas pagrindines ES išlaidų programas, reikšmingos žalos nedarymo principo taikymą, ES tvarios veiklos taksonomijos[10] įgyvendinimą ir išsamų ne finansų ir finansų įmonėms taikomų ASV informacijos atskleidimo reikalavimų rinkinį, taip pat EIB finansavimo suderinimą su Paryžiaus susitarimo principais ir tikslais.

[10] Reglamentas (ES) 2020/852 - LT - Taksonomijos reglamentas - EUR-Lex (europa.eu).